

POSLOVI KNJIŽNIČARA U SUVREMENIM SPECIJALNIM KNJIŽNICAMA

Sunčica Markanović, Državni arhiv Bjelovar

Stručni rad
UDK: 023:026

Sažetak

U ovom radu prikazuje se profesionalni identitet knjižničara u suvremenom kontekstu, kroz spoj ustaljenih praksi i novih zahtjeva struke. Posebna pažnja posvećena je knjižničarima u specijalnim knjižnicama, koje su sastavni dio druge institucije i čije svakodnevne obaveze nadilaze standardne knjižničarske zadatke. Rad analizira njihovu suradnju i komunikaciju s nadležnom matičnom knjižnicom, odnos s nadređenima te očekivanja koja prema njima dolaze od korisnika, ustanove i profesionalnih standarda. Posebno se ističu izazovi s kojima se susreću te načini na koje usklađuju tradiciju, profesionalne norme i suvremene potrebe institucije.

Ovaj rad nastoji prikazati živ i dinamičan portret profesionalnog identiteta knjižničara, naglašavajući njihovu ključnu ulogu u povezivanju informacija, institucija i korisnika.

Ključne riječi: knjižničari, profesionalni identitet, specijalne knjižnice

Uvod

Tijekom prošlosti, obrazovni programi i stručne edukacije knjižničara bili su usmjereni na razvoj knjižničara čija je primarna zadaća bila organiziranje i održavanje fizičkih knjižničnih fondova, knjižničnih zbirki te drugih tiskovina unutar knjižničnih zgrada. Knjižničari su bili osposobljeni za prikupljanje, selekciju, organiziranje i pretraživanje građe, osiguravajući njezinu dostupnost korisnicima (Machala 2015, 169-175). Danas se obrazovni programi dalje razvijaju te nadilaze isključivu usmjerenost na rad s fizičkim zbirkama. Suvremeni knjižničari sve češće djeluju u virtualnom okruženju, koje uključuje rad s internetskom informacijskom infrastrukturom te stvaranje, razmjenu i uporabu informacija. Njihove kompetencije uključuju utvrđivanje informacijskih potreba, prijenos i dijeljenje informacija, organiziranje, pretraživanje, zaštitu i trajno čuvanje podataka, kao i analizu, istraživanje i interpretaciju informacija (Machala 2015, 169-175).

Iako struka naglašava važnost otvaranja knjižnica virtualnom okruženju i novim tehnologijama, taj aspekt nije jedini izazov suvremenog knjižničarskog rada. Uz stručna znanja, standarde, pravilnike i preporuke koje definira knjižničarska struka, knjižničari u praksi rade i s različitim informacijskim, odnosno softverskim sustavima za katalogizaciju knjižničkog fonda. U mnogim knjižnicama i dalje su prisutna starija informatička rješenja koja je potrebno prilagođavati novim standardima, digitalnim uslugama i zahtjevima suvremenog informacijskog okruženja. Primjer takvih promjena vidljiv je u hrvatskom knjižničnom okruženju u području sustava

za katalogizaciju i upravljanje knjižničnim podacima, gdje se uz postojeća informatička rješenja poput sustava *Metel*, *CroList*, *Zaki* i drugih postupno uvodi novi knjižnični sustav u oblaku *Bukinet*. *Bukinet* je suradnička mreža Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i više od osamdeset knjižnica iz sustava visokog obrazovanja i znanosti, objedinjena na zajedničkoj digitalnoj platformi knjižničnih usluga u oblaku (Alma/Primo VE). Projekt je rezultat aktivnosti Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu u okviru reformskog projekta e-Sveučilišta, financiranog iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. - 2026.¹ Posebna važnost ovog sustava očituje se u njegovoj usklađenosti s Pravilnikom za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (KAM), nacionalnim standardom za identifikaciju i opis građe u baštinskim i informacijskim ustanovama. Cilj KAM-a je standardizacija podataka o građi kako bi se omogućila njihova razmjena, povezivanje, integracija i ponovna uporaba u različitim informacijskim sustavima te razvoj zajedničkih digitalnih usluga koje olakšavaju pristup kulturnoj i znanstvenoj baštini (Vukadin 2022, 5-6). U kontekstu prijelaza na KAM standard, pojedini postojeći knjižnični informacijski sustavi još uvijek u potpunosti ne podržavaju sve elemente metapodataka koje ovaj pravilnik predviđa. To u praksi može predstavljati dodatni izazov za knjižničare, osobito u knjižnicama koje upravljaju fondovima kulturne baštine jer se od njih očekuje postupno usklađivanje opisa građe s novim standardom. Takva tranzicija podrazumijeva prilagodbu postojećih radnih procesa, migraciju i nadogradnju

¹ Bukinet (Hrvatski visokoškolski knjižnični sustav u oblaku) suradnička je mreža Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i više od 80 knjižnica iz sustava visokog obrazovanja i znanosti, objedinjena na zajedničkoj digitalnoj platformi knjižničnih usluga u oblaku Alma/Primo VE. Sustav je razvijen u okviru reformskog projekta e-Sveučilišta financiranog iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. - 2026., a obuhvaća središnji skupni katalog s više milijuna bibliografskih zapisa, nacionalnu normativnu datoteku te pristup velikom broju digitalnih i elektroničkih izvora. <https://bukinet.hr/>

metapodataka te kontinuirano usklađivanje stručnog rada s novim normativnim i tehnološkim okvirom. Uvođenje novih platformi i standarda stoga donosi promjene u načinu obrade građe, upravljanja metapodacima i pružanja knjižničnih usluga, što od knjižničara zahtijeva stalno prilagođavanje tehnološkim promjenama uz istodobno poštivanje profesionalnih standarda. Upravo ta potreba za paralelnim usklađivanjem tehnoloških rješenja i stručnih normi dodatno povećava složenost suvremenog knjižničarskog rada.

Uloga i odgovornosti knjižničara specijalnih knjižnica u sustavu knjižnične djelatnosti

Knjižničari u specijalnim knjižnicama čine ključnu kariku informacijskog i knjižničkog sustava Republike Hrvatske jer svojim stručnim djelovanjem povezuju matične ustanove – arhive, muzeje, bolnice, državna tijela, znanstvene i stručne institucije, poduzeća ili druge organizacije – s potrebama korisnika i specijaliziranom građom. Njihova uloga prvenstveno je usmjerena na prikupljanje, obradu, organizaciju i pružanje stručne i informacijske potpore radu matične institucije. Knjižničari oblikuju strukturu knjižničkog fonda prema specifičnim potrebama korisnika, koji uključuju djelatnike ustanova, ali i vanjske istraživače, te upravljaju građom koja je često usko specijalizirana, jedinstvena i nosi posebnu stručnu, kulturnu ili povijesnu vrijednost, zahtijevajući posebne pristupe obradi, čuvanju i dostupnosti (Špac i Martek 2013, 2-10).

Unatoč jasno definiranoj i značajnoj ulozi, knjižničari se u praksi, iako ne u svim matičnim ustanovama, često suočavaju s nedovoljnom vidljivošću i razumijevanjem svoje funkcije unutar matične ustanove. Budući da institucije u prvi plan stavljaju svoje temeljne djelatnosti, knjižničari ponekad bivaju percipirani kao pomoćno ili administrativno osoblje, što može ograničiti dostupnost resursa, kadrovske kapacitete i provedbu zakonskih obveza. Istodobno, oni djeluju unutar šireg knjižničkog sustava i moraju se pridržavati važećih zakona, pravilnika i profesionalnih standarda, što zahtijeva visoku razinu stručnosti i kontinuirano stručno usavršavanje. Dvostruka pripadnost – instituciji i knjižničarskoj struci – oblikuje složen profesionalni identitet knjižničara, koji mora spojiti knjižničarska znanja s razumijevanjem specifičnog područja djelovanja matične ustanove te aktivno doprinositi učinkovitijem radu i razvoju same institucije (Špac i Martek 2013, 2-10).

Profesionalna suradnja knjižničara i nadležne matične knjižnice: podrška, nadzor i mentorska funkcija matične službe

Kao što je već ranije navedeno, specijalne knjižnice, kao sastavni dio knjižničkog sustava Republike Hrvatske,

djeluju u skladu s važećim zakonima, pravilnicima i profesionalnim standardima knjižničarske struke. Njihove temeljne zadaće uključuju prikupljanje, stručnu obradu, zaštitu, čuvanje i omogućavanje dostupnosti knjižnične građe, kao i pružanje informacijskih usluga korisnicima. U svakodnevnoj praksi knjižničari te zadaće ostvaruju u prostoru stalnog usklađivanja između profesionalnih načela struke, zahtjeva nadležne matične knjižnice i administrativnih očekivanja osnivača i nadležnih tijela.

Posebnu ulogu u tom procesu ima nadležna matična knjižnica, koja sukladno Pravilniku o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj NN 81/2021 nema zadaću samo stručnog nadzora, već i pružanja savjetodavne, razvojne i mentorski usmjerene potpore knjižnicama u svojoj nadležnosti.² Iz perspektive knjižničara, nadležna matična knjižnica često predstavlja prvi stručni oslonac u situacijama u kojima profesionalne standarde nije jednostavno uskladiti s ograničenim resursima i administrativnim procedurama.

Jedna od važnih, ali u praksi često nevidljivih zadaća nadležnih matičnih službi jest praćenje i stručno usmjeravanje postupaka osnivanja novih knjižnica, ali i gašenja onih koje prestaju s radom. Postupci gašenja uključuju procjenu, zaštitu i zbrinjavanje knjižnične građe te njezino uključivanje u druge zbirke, uz očuvanje vrijednog fonda i poštivanje stručnih standarda. Ujedno, nadležne matične službe pružaju stručnu pomoć knjižnicama koje tek počinju s radom, a koje se često nalaze pred složenim odlukama za koje nemaju dovoljno iskustva ni institucionalnu potporu.

U takvim okolnostima voditelji matičnih službi djeluju kao svojevrsna „prva stručna pomoć“, savjetujući u organizacijskim, stručnim i razvojnim pitanjima, ali i preuzimajući značajan dio administrativnih i koordinacijskih poslova. Za knjižničare u specijalnim knjižnicama to često znači da se na matičnu službu oslanjaju ne samo kao nadzorno tijelo nego i kao na ključnog posrednika između struke i administracije. Istodobno, opseg nadležnosti pojedinih matičnih službi može otežati pružanje sustavne i kontinuirane mentorsko-savjetodavne podrške. U praksi se velik dio ove koordinacije i stručne podrške odvija putem online sastanaka, najčešće putem *Zoom* platforme i drugih *online* platformi, što je posljedica prostorne dislociranosti knjižničarki i knjižnica u sustavu matičnosti, osobito kada je riječ o specijalnim knjižnicama. Sveučilišne matične razvojne službe u Splitu, Zagrebu, Rijeci i Osijeku koordiniraju rad visokoškolskih i specijalnih knjižnica na razini cijele Republike Hrvatske, pri čemu se cjelokupna matična djelatnost za ovaj segment sustava u praksi oslanja na svega četiri knjižničarke.³

Složenost ovih odnosa jasno pokazuje koliko su zakonodavne odredbe presudne za svakodnevno funkcioniranje knjižnica. Kako ističe Tinka Katić, novi Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti donosi

² Pravilnik o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj (NN 81/21)

³ Prema Pravilniku o matičnoj djelatnosti za visokoškolske knjižnice u sustavu matičnog sveučilišta i izvan njega i specijalne knjižnice obavljaju, prema području djelovanja, unutar više županija, sveučilišne matične knjižnice sveučilišta u Osijeku, Rijeci, Splitu i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

moderan pravni okvir koji knjižničnu građu i knjižničnu djelatnost definira kao dobro od interesa za Republiku Hrvatsku te im osigurava posebnu zaštitu (Katić 2022, 142-149). Međutim, unatoč jasno postavljenim normama, njihova provedba u praksi i dalje ovisi o stvarnim mogućnostima knjižnica, entuzijazmu knjižničara i matičnih knjižnica, ali i dostupnim resursima i razini stručne podrške koju knjižničari mogu ostvariti.

Odnos knjižničara u specijalnoj knjižnici prema matičnoj ustanovi i ostalim djelatnicima institucije

Specijalne knjižnice djeluju unutar šire institucije kojoj su organizacijski podređene, što uvelike određuje njihov način rada, prioritete i mogućnosti razvoja. Od knjižničara se očekuje ne samo pružanje informacijskih usluga, već i aktivno sudjelovanje u organizacijskom funkcioniranju ustanove, prilagodbi njezinim ciljevima te upravljanje knjižnicom. U tom kontekstu knjižničar preuzima i ulogu voditelja knjižnice, s odgovornošću za planiranje, organizaciju i koordinaciju cjelokupnog rada knjižnice.⁴ Istodobno, knjižničar pomaže zaposlenicima (primjerice u arhivskim specijalnim knjižnicama) koji rade na sređivanju fonda, pripremajući potrebne publikacije, materijale, predloške i stručne vodiče koji im omogućuju pravilno evidentiranje, obradu i prezentaciju arhivskog gradiva, uključujući izložbe, prezentacije i znanstvene ili stručne radove. Također nabavlja relevantnu građu za instituciju, vodi brigu o bibliografiji institucije, dodjeljuje ISBN brojeve, CIP zapise te prati izdavačke standarde, a po potrebi provodi lekturu i korekturu publikacija i izložbi. Knjižničar podržava i pedagoški rad institucije, pomažući u oblikovanju edukativnih i prezentacijskih sadržaja, kako bi djelovanje institucije bilo vidljivije javnosti i korisnicima. Da bi se sve ove složene zadaće uspješno ostvarile, ključno je sustavno planiranje poslovanja knjižnice, jer samo kroz jasno definirane ciljeve i organizacijske prioritete knjižničar može osigurati funkcioniranje knjižnice, zaštitu građe i podršku svojoj instituciji. Prema Antalu Balogu, planiranje poslovanja predstavlja jednu od temeljnih funkcija rukovođenja knjižnicom. Pozivajući se na teoriju menadžmenta Weichricha i Koontza, Balog navodi da se rukovođenje sastoji od više međusobno povezanih funkcija: planiranja, organiziranja, upravljanja ljudskim potencijalima, vođenja i liderstva te kontrole. Sve navedene funkcije pretpostavljaju donošenje odluka, čime se dodatno naglašava odgovornost knjižničara u upravljačkoj ulozi, osobito u specijalnim knjižnicama, koje često rade s ograničenim resursima i visokim očekivanjima institucije (Balog 2021, 55). U planiranju poslovanja knjižnice polazište je izjava o misiji, kojom se u sažetom obliku određuje razlog postojanja knjižnice

i svrha njezina djelovanja. Na izjavu o misiji nadovezuje se vizija knjižnice, koja opisuje željeno buduće stanje i način organizacijskog funkcioniranja u određenom vremenskom razdoblju, primjerice u sljedećih pet godina. Na temelju misije i vizije oblikuju se organizacijski ciljevi, koji se razrađuju kao kratkoročni, srednjoročni i dugoročni, čime se omogućuje sustavno planiranje, praćenje i vrednovanje rada knjižnice (Balog 2021, 57). Poseban segment upravljanja odnosi se na planiranje upravljanja kriznim situacijama, koje je od iznimne važnosti za specijalne, a osobito arhivske knjižnice. Pozivajući se na smjernice IFLA-e za pripravnost i planiranje mjera zaštite knjižnica u slučaju katastrofa, Balog navodi da upravljanje kriznim situacijama obuhvaća nekoliko ključnih elemenata. Prvi korak čini procjena rizika, odnosno prepoznavanje mogućih izvora katastrofa. Slijedi prevencija i zaštita, koja uključuje zaštitu zgrade knjižnice, njezine okoline i građe. Treći element odnosi se na pripravnost u slučaju katastrofe, što podrazumijeva izradu i dostupnost plana postupanja, njegovu redovitu reviziju, identifikaciju prioritetne građe, edukaciju osoblja te uspostavu i održavanje suradnje s vanjskim stručnjacima i nadležnim službama (Balog 2021, 74). Sve navedene zadaće dodatno naglašavaju složenost odnosa specijalne knjižnice prema instituciji i njezinim djelatnicima. Knjižničar se pritom nalazi u zahtjevnoj poziciji u kojoj mora usklađivati profesionalne standarde struke s organizacijskim ciljevima ustanove, pritom preuzimajući odgovornost za planiranje, svakodnevno funkcioniranje i zaštitu vrijedne knjižnične građe (Balog 2021).

Izazovi knjižničara specijalnih knjižnica u obradi, zaštiti i dostupnosti kulturne baštine

U svakodnevnom radu s fondom stare i rijetke knjižnične građe knjižničar se, sukladno važećim smjernicama i uputama, suočava s obvezom identifikacije i označavanja građe nastale do 1850. godine kao kulturne baštine te s pokretanjem postupka utvrđivanja svojstva kulturnog dobra i upisa u Registar kulturnih dobara. Taj je postupak složen i dugotrajan te zahtijeva poznavanje i primjenu više zakonskih i podzakonskih akata, osobito Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/2019), Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 145/2024) te pripadajućih pravilnika⁵ koji uređuju zaštitu, označavanje, matičnu djelatnost i vođenje Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 89/2011). U praksi, postupak započinje identifikacijom stare građe i provođenjem stručnog nadzora nadležne matične službe, nakon čega knjižničar priprema opsežnu dokumentaciju, uključujući podatke o podrijetlu, vrsti i broju jedinica građe, sažeti opis i obrazloženje

⁴ Prema Standardu za specijalne knjižnice, ukoliko knjižnica ima jednog knjižničara, po članku 13. knjižničar postaje voditelj knjižnice ... (3) *Ako je u knjižnici na puno radno vrijeme zaposlen jedan knjižničar, on je ujedno voditelj knjižnice.* “

⁵ Te ostali pravilnici:

Pravilnik o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u RH (NN 81/21), Pravilnik o zaštiti knjižnične građe (NN 52/05), Pravilnik o označavanju nepokretnih kulturnih dobara i objekata u kojima su smještene zbirke kulturnih dobara (NN 12/06), Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara RH (NN 89/11).

pretpostavljenih svojstava kulturnog dobra te sustav mjera zaštite. Prije same predaje zahtjeva obvezno je izraditi detaljnu tabličnu evidenciju koja sadržava popis svih jedinica građe, uz priložene fotografske zapise naslovnica, kolofona, vlasničkih potpisa, pečata, zapisa o prijenosu vlasništva i drugih karakterističnih obilježja, pri čemu se pojedine jedinice fotografiraju, opisuju i popisuju višekratno, sukladno zahtjevima nadležnih službi. Dodatni izazov u radu predstavlja preporuka iz 2022. godine da se knjižnična građa kulturne baštine katalogizira prema Pravilniku za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima (KAM)⁶, iako je postojeći katalog u cijelosti izrađen prema pravilima ISBD-a, što u praksi znači ponovno pregledavanje, usklađivanje i nadopunjavanje zapisa uz ograničene kadrovske i tehničke resurse. Knjižničar pritom preuzima ključnu ulogu u povezivanju zakonskih obveza, stručnih preporuka i stvarnog stanja fonda, nastojeći u realnim uvjetima rada osigurati zakonitu zaštitu i dugoročno očuvanje knjižnične kulturne baštine.

Uloga knjižničara kao edukatora u kulturno-prosvjetnoj djelatnosti i neformalnom učenju u specijalnim knjižnicama

Prema Hofgräff (2016), arhivi kao baštinske i informacijske ustanove imaju značajan obrazovni i društveni potencijal koji se ostvaruje kroz različite oblike javne djelatnosti, kao što su izložbe, predavanja, radionice i edukativni programi. Takvim aktivnostima korisnicima se omogućuje aktivno sudjelovanje u upoznavanju, interpretaciji i korištenju izvora, čime se doprinosi širenju znanja, povećanju dostupnosti informacija i jačanju svijesti o važnosti kulturne i dokumentarne baštine (Hofgräff 2016). Navedene se spoznaje mogu primijeniti i na djelovanje specijalnih knjižnica, koje organizacijom javnih i edukativnih programa ostvaruju važnu obrazovnu i kulturnu ulogu u zajednici te pridonose vidljivosti matične institucije i jačanju profesionalne uloge knjižničara.

U suvremenom kontekstu knjižničar u specijalnoj knjižnici više nije samo čuvar građe, već i posrednik znanja i učenja, promotor cjeloživotnog obrazovanja i stručni partner unutar institucije. U tom su kontekstu posebno važne kompetencije u području informacijske i digitalne pismenosti, sposobnost suradnje s drugim stručnjacima, poput kustosa, istraživača i edukatora, te vještine planiranja i provođenja kulturnih i edukativnih programa. Obrazovna i javna djelatnost baštinskih ustanova, koja se ostvaruje kroz izložbe, radionice, predavanja i druge programe, omogućuje korisnicima aktivno sudjelovanje u učenju i radu s izvorima (Hofgräff 2016).

Takav angažman zahtijeva ravnotežu između profesionalnih normi struke, standarda knjižničarskih sustava i institucionalnih zahtjeva, čime se oblikuje suvremeni profesionalni identitet knjižničara u specijalnim knjižnicama. Podršku ovom pristupu pružaju i rezultati istraživanja u području školskog knjižničarstva.

Jeffcoat i Tang pokazuju da suradnički modeli poučavanja, u kojima knjižničari djeluju kao ravnopravni partneri nastavnicima, značajno doprinose razvoju digitalne pismenosti korisnika i angažmanu u učenju (Jeffcoat i Tang 2025, 11-12). Iako se njihovo istraživanje odnosi na školski kontekst, princip integracije digitalnih kompetencija, suradničkog djelovanja i posredničke uloge u učenju može se izravno primijeniti i u specijalnim knjižnicama, gdje knjižničari kroz kulturno-prosvjetne aktivnosti i edukativne programe omogućuju korisnicima aktivno sudjelovanje u obradi i korištenju informacija.

Na taj način kulturno-prosvjetna djelatnost postaje prostor u kojem se profesionalne norme i institucionalni zahtjevi susreću i usklađuju, oblikujući knjižničara kao stručnjaka koji istovremeno poštuje standarde struke, odgovara na institucionalne ciljeve i razvija kompetencije svojih korisnika kao posrednik u neformalnom učenju.

Profesionalne i osobne karakteristike knjižničara u specijalnim knjižnicama

Alisa Martek se poziva na E. Abelsa koji ističe da specijalni knjižničar treba posjedovati razne sposobnosti i vještine, kako profesionalne tako i osobne. Budući da su školovani profesionalci, specijalni knjižničari razumiju vrijednost razvoja i korištenja znanja. Kako bi sustavno pratili novosti i širili svoja znanja, kontinuirano se uključuju u rad strukovnih udruženja i sudjeluju na različitim stručnim skupovima (Martek 2009, 177). Od online edukacija poput CSSU-a, simpozija, AKM seminara, savjetovanja i kongresa institucija u kojima rade, do najužih skupova za visokoškolske i specijalne knjižnice, ali i srodnih područja kulture i informacijskih znanosti. Važno je da knjižničari šire vidike na svim poljima, jer od svakog skupa i svake teme mogu naučiti nešto novo što unapređuje njihov profesionalni rad i kompetencije.

Posebno je naglašeno da knjižničari u arhivskim specijalnim ustanovama moraju kontinuirano proširivati znanja iz područja paleografije, diplomatike i drugih pomoćnih povijesnih znanosti, dok knjižničari u znanstvenim ili drugim specijalnim ustanovama moraju širiti svoja znanja u skladu s relevantnim disciplinama – primjerice upravljanje informacijama, znanstvena komunikacija, digitalne tehnologije, metodologija istraživanja i slično. Ovakvo kontinuirano proširivanje kompetencija omogućuje knjižničarima da stručnije vode svoje ustanove i bolje podržavaju korisnike u njihovim istraživačkim i profesionalnim potrebama.

Specijalni knjižničari pritom priznaju i pridržavaju se profesionalne etike, a kontinuirano obrazovanje omogućuje im da pridonose profesionalnoj bazi znanja dijeleći najbolju praksu i iskustva te se cijeli život usavršavaju u informacijskim uslugama i vještinama upravljanja. Tako se obvezuju profesionalnoj izvrsnosti i etici, kao i vrijednostima te principima profesije. Ove se značajke mogu smatrati temeljem profesionalnih i osobnih sposobnosti (Martek 2009, 177).

⁶ Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. Dostupno na: <https://www.kam.hr/>

Osim profesionalnih kompetencija, Martek (2009, 178-179), prema Abelsu, ističe važnost osobnih sposobnosti specijalnih knjižničara, koje im omogućuju učinkovito obavljanje posla i pozitivan doprinos ustanovi, korisnicima i profesiji. Te osobne sposobnosti obuhvaćaju različite dimenzije rada i razvoja same knjižnice. Knjižničari pritom trebaju: kreativno i inovativno razmišljati, tražiti izazove i iskoristavati nove prilike, široko sagledavati probleme te planirati, postavljati prioritete i usmjeriti se na kritične zadatke. S aspekta komunikacije s matičnom ustanovom važni su: učinkovita komunikacija, jasno iznošenje ideja, sigurno i uvjerljivo pregovaranje, stvaranje partnerstava i saveza te preuzimanje proračunatog rizika i pokazivanje hrabrosti u suočavanju s neistomišljenicima. U radu s kolegama osobne sposobnosti uključuju prepoznavanje i pohvalu osobnih i timskih uspjeha, stvaranje okruženja povjerenja i poštovanja, uvažavanje raznolikosti te učinkovitu timsku suradnju uz prepoznavanje vrijednosti vodstva i slušanja. Konačno, osobne karakteristike obuhvaćaju prepoznavanje vrijednosti profesionalnih mreža i planiranje karijere, fleksibilnost i pozitivan stav u vremenima stalnih promjena te sposobnost usklađivanja posla, obitelji i društvenih obveza.

Zaključak

Iako se specijalne knjižnice često doživljavaju kao hladni, zatvoreni prostori, daleko od užurbanog vanjskog svijeta, praksa pokazuje sasvim drugačiju sliku. Knjižničari u njima nisu izolirani čuvari knjižnog fonda; oni su „most“ između institucije i vanjskog svijeta, pritom stalno usklađujući potrebe svojih korisnika, očekivanja vlastite ustanove i profesionalnih standarda struke. U mnogim specijalnim knjižnicama radi samo jedan knjižničar koji u isto vrijeme obavlja više uloga: vodi službu za korisnike, katalogizira građu, prijavljuje kulturno dobro, vodi statistiku, provodi reviziju fonda, otpis fonda i u konačnici odgovara za cjelokupno poslovanje knjižnice, a istovremeno djeluje kao edukator i posrednik u učenju unutar institucije.

U svojoj svakodnevici knjižničari kombiniraju tehničku vještinu, administrativnu preciznost, duboko poznavanje zakonskih i profesionalnih okvira te diplomatski pristup u odnosu prema različitim dionicima. Njihova sposobnost da usklade unutarnje i vanjske zahtjeve, istovremeno čuvajući i razvijajući stručnost, čini

ih ključnim posrednicima, ne samo između informacija i korisnika, već i između institucije i šire zajednice.

Kontinuirano učenje, sudjelovanje na stručnim skupovima, simpozijima i edukacijama te primjena stečenih znanja u praksi omogućuje im da profesionalni identitet stalno nadograđuju i prilagođavaju, gradeći mostove povjerenja te stručnosti unutar i izvan institucije. Knjižničari u specijalnim knjižnicama tako postaju ona tiha, ali presudna poveznica između građe, institucije i ljudi. Oni nisu samo čuvari knjižnih fondova, nego i sugovornici, podrška i oslonac djelatnicima. Njihov rad, iako naizgled povučen, u stvarnosti je živ, komunikativan i ispunjen razumijevanjem, prilagodbom i stalnim traženjem ravnoteže između profesionalnih standarda, institucionalnih zahtjeva i ljudskih potreba. Upravo u toj svakodnevnoj, nenametljivoj ulozi otkriva se toplina i vrijednost specijalnih knjižnica, koje su daleko od hladnih i zatvorenih prostora kakvima se ponekad pogrešno doživljavaju.

U tom kontekstu važno je osvijestiti i da se od istih tih knjižničara, koji svakodnevno održavaju ravnotežu između administrativnih obveza, zahtjeva matične institucije i profesionalnih normi struke, očekuje i prilagodba sustavima koji bi im, paradoksalno, trebali olakšati rad. Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/2019) jasno upućuje na potrebu zajedničkog knjižničnog sustava⁷, a donošenjem novog pravilnika za opis građe stvoreni su i formalni preduvjeti za njegovo ujednačeno korištenje, barem kada je riječ o bibliografskom opisu. Ako takav sustav već postoji na normativnoj razini, nužno je da zaživi i u praksi dosljedno, sustavno i bez stalnog vraćanja na paralelne standarde poput ISBD-a. Jednako je važno da se taj pristup jasno komunicira i u obrazovnim programima na fakultetima, kako bi budući knjižničari bili osposobljeni za rad unutar jedinstvenog sustava, a ne prisiljeni „plesati na više strana“ i istodobno usklađivati nespojive zahtjeve.

7. KNJIŽNIČNI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE

Članak 33.

(1) Knjižnični sustav Republike Hrvatske čine Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu te narodne, školske, sveučilišne, visokoškolske, znanstvene i specijalne knjižnice.

(2) Knjižnice iz stavka 1. ovoga članka povezuju se u knjižnični sustav Republike Hrvatske sukladno potrebama određenog stručnog, znanstvenog, umjetničkog područja, potrebi za učinkovitijim poslovanjem u upravljanju digitalnom građom i potrebi za stalnim stručnim usavršavanjem, a na temelju: usklađivanja planova rada i razvitka knjižnica koje se provodi kroz matičnu djelatnost, nacionalnog plana razvitka knjižnica i knjižnične djelatnosti, standardizacije i usklađivanja postupaka u nabavi i izgradnji knjižničnih zbirki, obradi i protoku građe i informacija, izgrađivanja skupnih kataloga, središnjih upisnika, baza podataka, repozitorija i Hrvatske digitalne knjižnice, razvitka mrežnih informacijskih usluga, usklađivanja, sudjelovanja u provedbi i vrednovanja programa edukacije, jedinstvenog sustava praćenja poslovanja i kvalitete, nacionalnog programa stalnog stručnog usavršavanja.

Literatura

Balog, Antal. 2021. Planiranje poslovanja kao funkcija rukovođenja knjižnicom s osvrtom na planiranje upravljanja krizom. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 64 (1), 52–80. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/258369>

Hofgräff, Darija. 2016. Arhivska pedagogija kao poticaj zajedničkog rada arhiva i škola. *Život i škola*, LXII (2), 279–285. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/179042>

Jeffcoat, Jeri; Tang, Hengtao. 2025. Empowering Sixth-Grade Students' Digital Literacy Through Teacher-Librarian Collaborative Teaching: A Mixed Methods Study. *Tech Know Learn*. Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s10758-025-09916-9>

Katić, Tinka. 2022. *Knjižnična djelatnost*. U *Pregled kulturnog razvoja i kulturnih politika u Republici Hrvatskoj*, uredile Romana Matanovac Vučković, Aleksandra Uzelac i Dea Vidović, 142–149. Zagreb: Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske.

Machala, Dijana. 2015. *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Martek, Alisa. 2009. Znanja i vještine knjižničara u specijalnim arhivskim knjižnicama na primjeru Knjižnice Hrvatskog državnog arhiva. *Arhivski vjesnik*, 52 (1), 171–181. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/47702>

Pravilnik o matičnoj djelatnosti i sustavu matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj (2021). *Narodne novine* 81, 1506. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_07_81_1506.html (Pristupljeno: 14. 5. 2026.)

Pravilnik o označavanju nepokretnih kulturnih dobara i objekata u kojima su smještene zbirke kulturnih dobara (2006). *Narodne novine* 12, 294. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_02_12_294.html (Pristupljeno: 14. 5. 2026.)

Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (2011). *Narodne novine* 89, 1905. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_07_89_1905.html (Pristupljeno: 14. 5. 2026.)

Pravilnik o zaštiti knjižnične građe (2005). *Narodne novine* 52, 1001. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_52_1001.html (Pristupljeno: 14. 5. 2026.)

Standard za specijalne knjižnice (2021). *Narodne novine* 103, 1835. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1835.html (Pristupljeno: 14. 5. 2026.)

Špac, Vesna; Martek, Alisa. 2013. Specijalne knjižnice i strategija razvoja. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 56 (3), 1–12. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/115119>

Vukadin, Ana. 2022. Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima. *@rhivi*, 11, 5-6. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/295804>

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (2019). *Narodne novine* 17, 356. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html (Pristupljeno: 14. 5. 2026.)

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (2024). *Narodne novine* 145, 2369. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_12_145_2369.html (Pristupljeno: 14. 5. 2026.)

Professional Duties and Responsibilities of Librarians in Contemporary Special Libraries

Summary

This paper presents the professional identity of librarians within a contemporary context, examined through a combination of established practices and emerging professional demands. Particular attention is devoted to librarians employed in special libraries – environments where the library forms an integral part of a larger, parent institution, and where the daily duties and responsibilities of the staff often extend far beyond standard library work. The paper analyses their cooperation and communication with the relevant central library, their relationship with superiors, and the expectations placed upon them by users, the institution, and professional standards. It particularly highlights the challenges they encounter and the ways they align tradition, professional norms, and the contemporary requirements of the institution.

This study aims to provide a vivid and dynamic depiction of librarians' professional identity, emphasising their pivotal role in bridging information, institutions, and users.

Keywords: librarians, professional identity, special libraries